

І.А. ЯРТИМ

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

С.М. БУЛКІН

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

АНАЛІЗ СТАНУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Проаналізовано загрози зовнішньоекономічній безпеці України. Визначено основні тенденції у сфері зовнішньоекономічної безпеки України за рахунок аналізу динаміки показників, що характеризують обсяги експортно-імпоротної діяльності та безпосередньо індикаторів зовнішньоекономічної безпеки.

Ключові слова: зовнішньоекономічна безпека, фактори впливу, індикатори безпеки

I. A. IARTYM

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

S. M. BULKIN

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

ANALYSIS OF FOREIGN ECONOMIC SECURITY OF UKRAINE

Abstract. Thus, analyzed threats to foreign economic security of Ukraine. The main trends in the sphere of foreign economic security of Ukraine are determined by analyzing the dynamics of indicators characterizing the volumes of export-import activities and indicators of foreign economic security.

Keywords: foreign economic security, impact factors, indicators of safety.

В умовах нинішньої політичної ситуації та соціально-економічної нестабільності одним з найважливіших напрямів політики забезпечення економічної безпеки держави є подолання економічної кризи в Україні. Воєнно-політичні події на сході країни також мають значний вплив на динаміку соціально-економічних показників, що підвищує ймовірність реалізації загроз зовнішньоекономічній безпеці та національній безпеці в цілому.

Зовнішньоекономічна безпека проявляється в усіх сферах впливу економічної безпеки. Тобто необхідно визначити, виходячи з системного підходу, всі загрози економічній безпеці, які мають явний або неявний зв'язок з зовнішньоекономічною діяльністю держави.

Нерозв'язаність проблеми економічного спаду, що поступово

накопичується від часу фінансово-економічної кризи 2008 р., залишається найбільш небезпечною загрозою економічній безпеці України. Національна економіка так і не змогла повернутися на докризовий рівень розвитку, а за підсумками 2015 р. її обсяг склав 78,5 % від рівня 2008 р. (рис. 1.) [1].

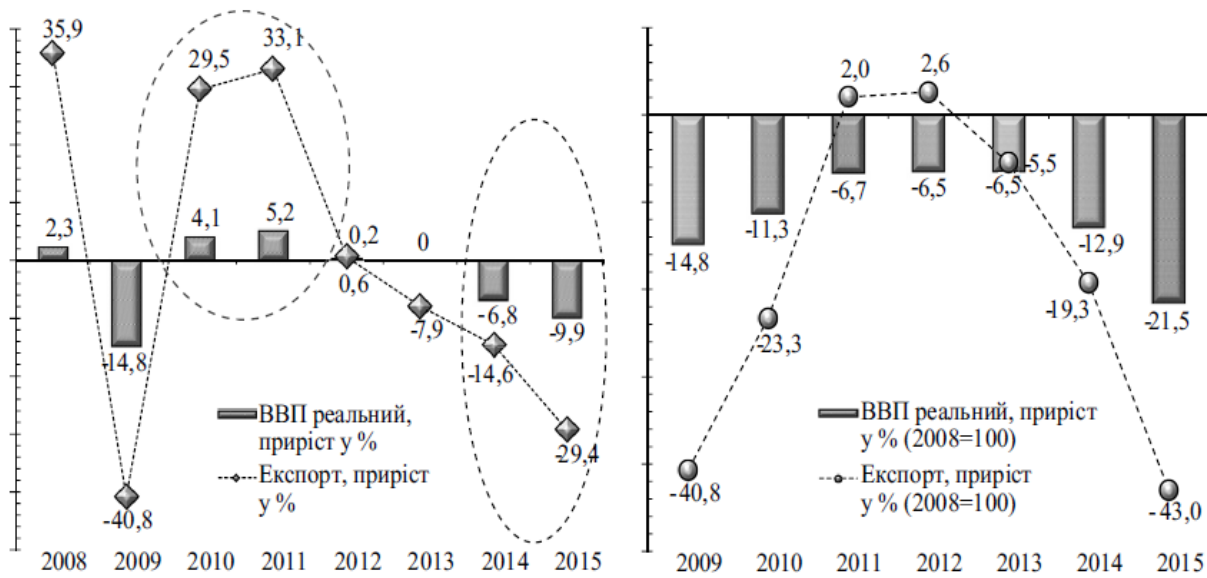

Рис 1. Динаміка реального ВВП та товарного експорту в 2008–2015 рр. (зліва) та за умов 2008 = 100 (справа), у % [1]

За даними Світового банку розвитку [2], приріст ВВП України у 2015 році є від’ємним і складає -9,9 %, що є одним з найгірших показників у світі (рис. 2.).

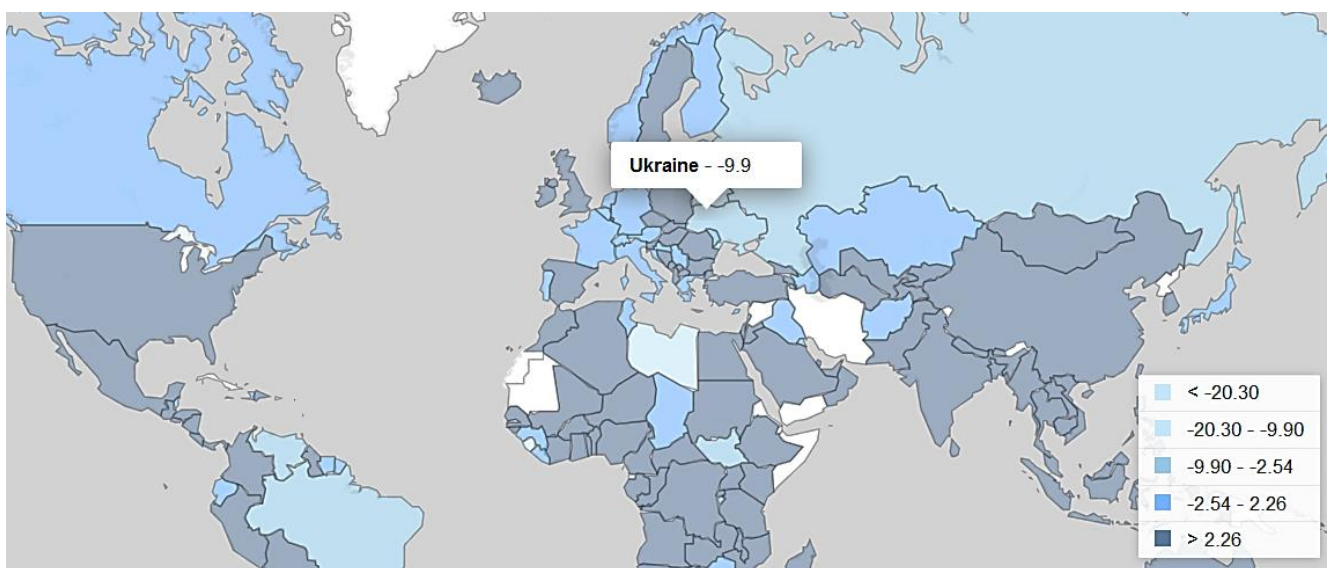

Рис. 2. Карта світу за показником приросту ВВП (%) [2]

Серед країн з від'ємним приростом (у порядку спадання) також Греція (-0,2 %), Ботсвана (-0,3 %), Кувейт (-0,4 %), Молдова (-0,5 %), Бруней (-0,5 %), Бурунді (-2,5 %), Росія (-3,7 %), Бразилія (-3,8 %), Білорусь (-3,9 %), Венесуела (-5,7 %), Південний Судан (-6,3 %), Лівія (-10,2 %), Екваторіальна Гвінея (-12,2 %), ОАР Макао, Китай (-20,3 %) та Сьєрра-Леоне (-20,3 %).

Експортно-імпорتنі операції займають значну долю ВВП України. З огляду на це необхідно розглянути основні тенденції у сфері зовнішньоекономічної безпеки. По-перше, ситуація підвищення відкритості економіки обумовлює високу залежність за експортом. В більшості збалансованих економік ці показники перебувають на рівні приблизно 20–35 % ВВП, в той час як в Україні показник знаходиться вище порогового рівня (вище 60 %). По-друге, в умовах політичної та економічної нестабільності та воєнних дій на сході країни поступово втрачає свою інвестиційну привабливість. Макроекономічна нестабільність, зниження купівельної спроможності є причинами згорання активності інвесторів. За даними Державної служби статистики [10] у 2014 році обсяг капітальних інвестицій зменшився на 12 % порівняно з 2013 роком. Але уже 2015 році вже спостерігаємо підвищення на 25 % порівняно з 2014 роком, особливо слід відмітити, що більш ніж у 2 рази збільшились капітальні інвестиції у нематеріальні активи (рис. 3).

Рис. 3. Динаміка капітальних інвестицій за видами активів [10]

Україна продовжує втрачати експортні позиції за багатьма напрямками діяльності. У традиційній металургійній промисловості скоротилась частка в експорті з 41,3 % у 2008 р. до 24,8 % у 2015 р., втратила 66 % експортної

виручки за цей період. Лише у 2015 р. експорт металопродукції скоротився на 37,9 % до 9,5 млрд. дол. США. Значних втрат зазнають вітчизняні виробники машинобудівної продукції, для яких практично закривається ринок Російської Федерації. Поставки цих товарів на експорт скоротились у 2015 р. на 35,2 %, а частка в сукупному експорті знизилася до 12,5 % [1].

Дуже суттєвою загрозою зовнішньоекономічній безпеці України є невинне зростання зовнішнього державного боргу (рис. 4). У 2015 році він склав 41,7 % до ВВП, з яких лише 10,9 % гарантовано державою. У 2016 році зовнішній державний борг склав на 2 % від ВВП менше, але у вартісному вираженні він збільшився на 87250 млн. грн. Загалом державний борг (як зовнішній, так і внутрішній) зараз складає 1 708 180 млн. грн.

Основними причинами зростання обсягу державного боргу стали: політична криза, анексія АР Крим та тривалий військовий конфлікт на сході країни; руйнуванням інфраструктури та промислових об'єктів на частині території країни; фінансування за рахунок державних запозичень дефіциту державного бюджету, зростання якого обумовлене в значній мірі збільшенням видатків на оборону та обслуговування державного боргу; необхідність потужної державної підтримки державних підприємств та банків, зокрема НАК «Нафтогаз України» тощо [3].

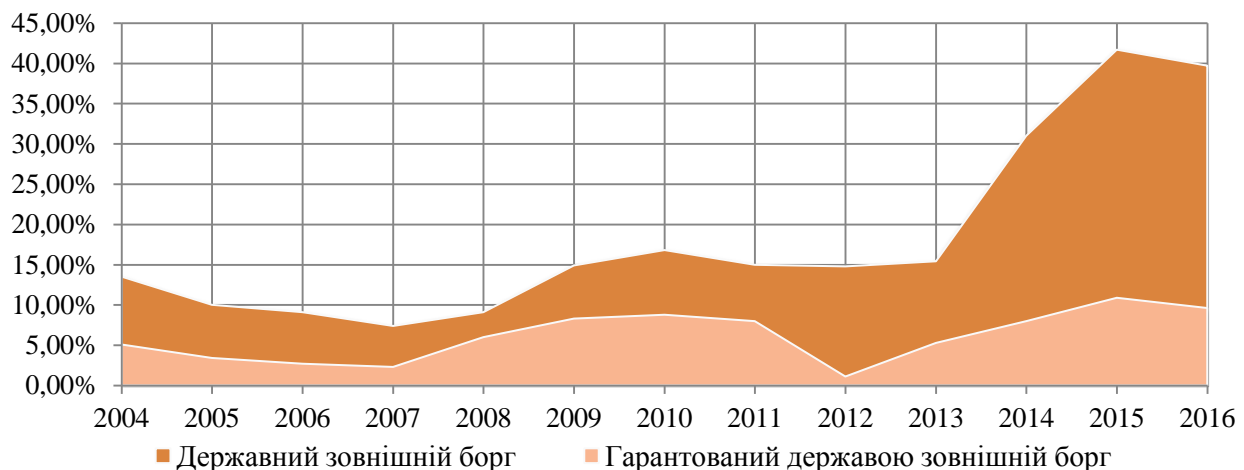

Рис. 4. Динаміка зовнішнього державного боргу України у % до ВВП [10]

Своє відображення на економічній безпеці України має високий рівень тінізації економіки. За даними Мінекономрозвитку [4] рівень тіньової економіки у I півріччі 2016 року рівень тіньової економіки склав 38 % від офіційного ВВП, що на 4 в.п. менше порівняно з показником відповідного

періоду 2015 року. Проте все одно рівень є критично високим (рис. 5) [5].

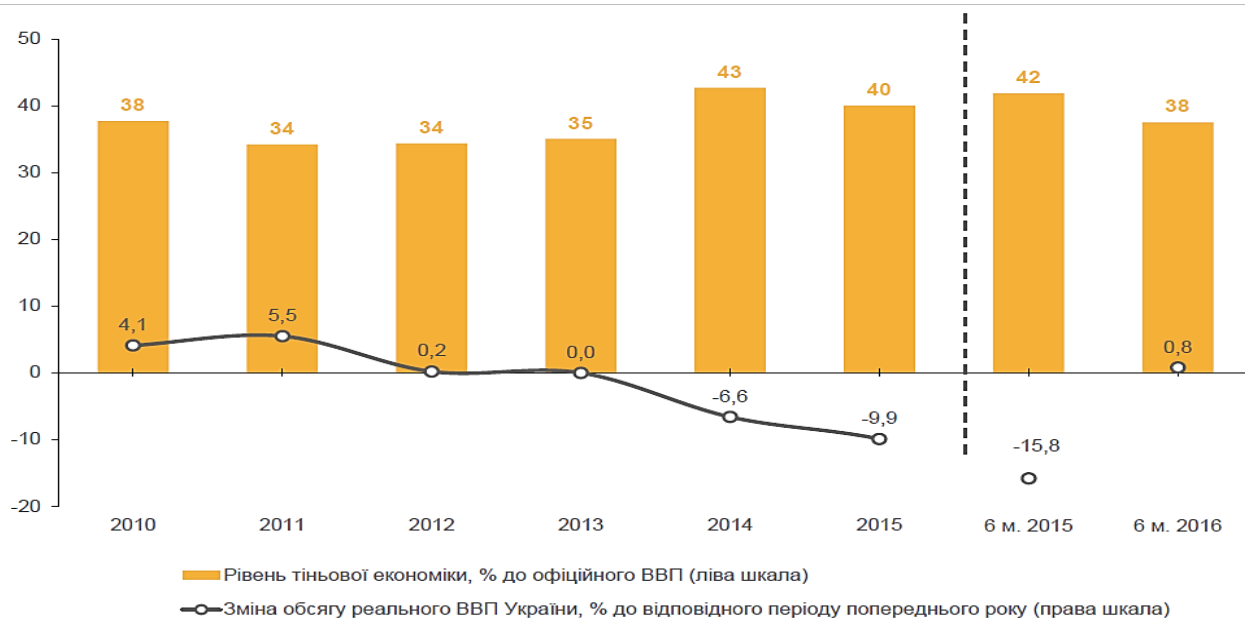

Рис. 5. Інтегральний показник рівня тіньової економіки в Україні

На таку динаміку впливали такі фактори як: макроекономічна нестабільність, панічні настрої, різке зростання збитковості, виникнення псевдосуверенних утворень в Криму та Донбасі, які посилювали контрабандні потоки.

Наразі ще однією загрозою зовнішньоекономічній безпеці є прискорення географічної диверсифікації зовнішньоторговельної структури та згортання торговельних відносин з Росією. У 2015 році країни ЄС стали лідерами в експорті та імпорті (відповідно 32,8 % та 42,1 %), в той час як раніше лівову частку у структурі експорту та імпорту займали країни СНД, зокрема Російська Федерація. Такі зміни у географічній структурі стали наслідком скороченням обсягів торгівлі.

Також серед загроз зовнішньоекономічній безпеці України наразі слід відзначити: посилення відтоку капіталу з України, посилення дестабілізуючого впливу платіжного балансу на стан державних фінансів та золотовалютних резервів, зменшення рівня політичної і фінансової допомоги з боку Європейського союзу та США у випадку гальмування структурних реформ.

Отже, у зв'язку з негативними явищами в економіці України стан зовнішньоекономічній безпеці вкрай погіршується, про що свідчить динаміка основних індикаторів. В основі розрахунків таких індикаторів знаходяться обсяги експорту та імпорту товарів і послуг. Тому перед тим, як приступити до аналізу динаміки ключових індикаторів, слід дослідити динаміку обсягів

зовнішньої торгівлі та її сальдо, географічну структуру експорту та імпорту товарів і послуг, зокрема визначити основних країн-партнерів, а також проаналізувати товарну структуру та структуру послуг.

У 2011-2012 роках після світової фінансової кризи поступово відновилася позитивна динаміка експортно-імпортних операцій, але наприкінці 2013 року ситуація змінилася у зв'язку з політичними подіями в країні та обсяги зовнішньоторговельних операцій знову пішли на спад й до нинішнього моменту мають негативні тенденції (рис. 6.). Імпорт товарів також зазнав суттєвого скорочення внаслідок девальвації національної валюти та падіння купівельної спроможності населення. Крім того у цей час спостерігалось сповільнення темпів зростання вітчизняної економіки та скорочення інвестицій в основний капітал.

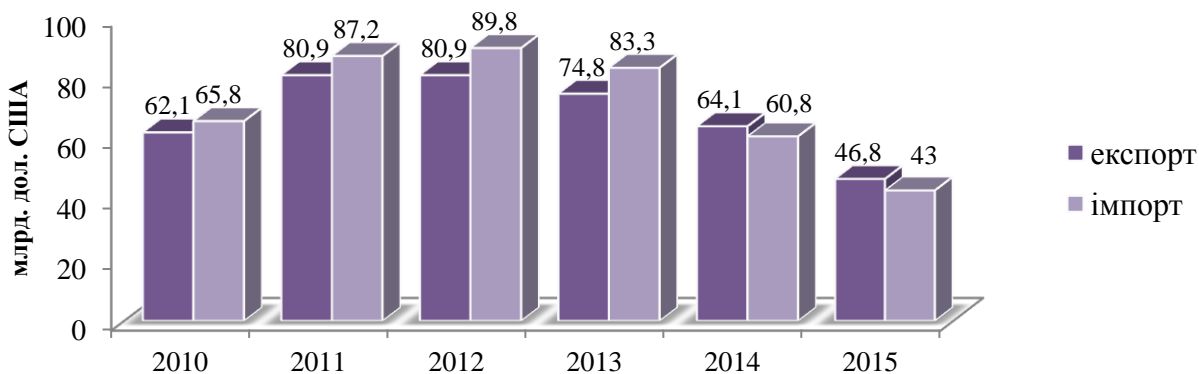

Рис. 6. Динаміка обсягів експорту-імпорту товарів і послуг [6]

Ще однією негативною тенденцією є посилення залежності економіки України від імпорту. Вітчизняне виробництво не в змозі забезпечувати власні потреби, і це призводить до збільшення від'ємного сальдо зовнішньої торгівлі товарами. У період з 2010 р. по 2013 р. експортних надходжень не вистачало для покриття імпорту, сальдо було від'ємним та збільшувалося з кожним роком (рис. 7).

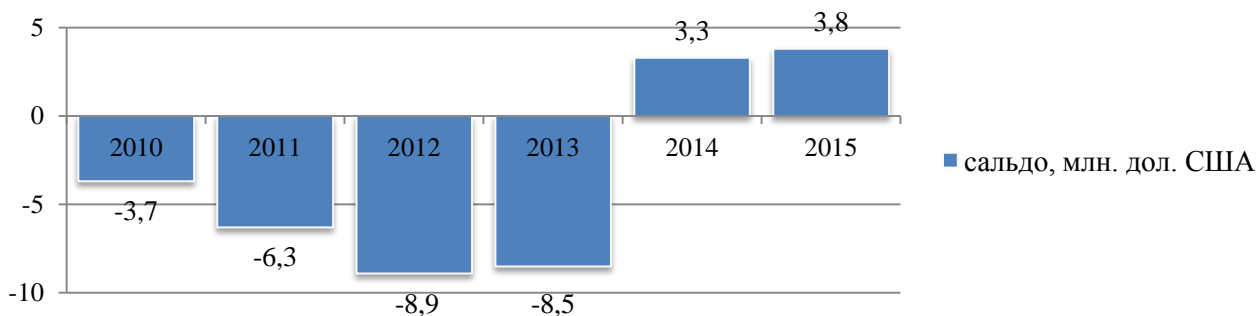

Рис. 7. Динаміка торговельного сальдо, млрд. дол. США [7]

З 2014 року вже маємо незначні покращення, торговельне сальдо вже є додатнім, проте обсяги експорту та імпорту є значно меншими, ніж у роки від'ємного сальдо.

На роль країни в міжнародних економічних відносинах безпосереднім чином впливає географічна структура зовнішньої торгівлі. На рис. 8 наведено дані про зміну географічної структури експорту товарів та послуг.

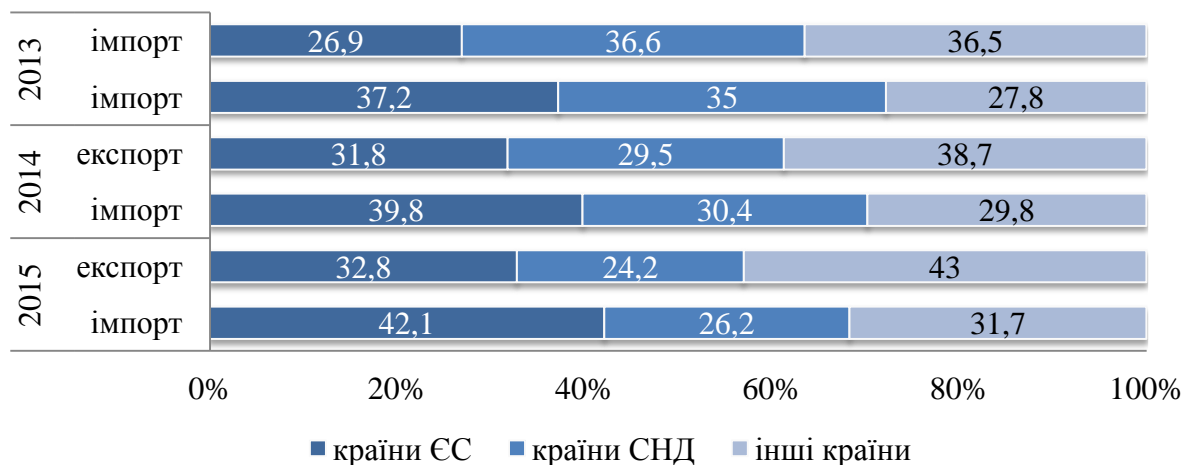

Рис. 8. Зовнішня торгівля України з країнами СНД та ЄС [7]

Як бачимо, що географічна структура зовнішнього ринку постійно перебудовується, зокрема внаслідок згортання торговельних відносин з Росією. У 2014 та 2015 роках країни ЄС стали лідерами в експорті та імпорті, в той час як раніше найбільшу частку у структурі експорту та імпорту займали країни СНД. Проте саме ці зміни у географічній структурі стали наслідком скороченням обсягів торгівлі.

На основі даних Державної служби статистики України [8], у проведемо детальний аналіз географічної структури експорту та імпорту товарів у послуг та визначимо основні країни-партнери за 2015 рік. У структурі експорту товарів та послуг в 2015 році провідною країною-партнером ще залишається Росія (13 % – в експорті товарів, 31% – в експорті послуг). Якщо говорити виключно про країни ЄС, то тут провідними країнами-партнерами в експорті товарів є Італія та Польща, частка яких складає по 15,2 % серед 28 країн ЄС [2], а в експорті послуг – Велика Британія (18,9 %) та Німеччина (15,4 %).

Що стосується географічної структури імпорту товарів та послуг, то провідними країнами-імпортерами товарів в 2015 році залишається Росія (20 %),

Німеччина (11 %) та Китай (10 %), країнами-імпортерами послуг – Велика Британія (13 %), Росія (12 %) та Німеччина (10 %).

Аналіз товарної структури експорту вказує на домінування в експорті такої продукції чорної металургії, сільськогосподарської продукції, а також продукції машинобудівної галузі. Це потребує значних виробничих потужностей, витрачання сировини і матеріалів, але не має суттєвого наукового вмісту (технологічної спрямованості). В імпорті ж переважає паливо та фармацевтична продукція. За останні роки структура експорту та імпорту товарів суттєвих змін не зазнала. Стосовно експортно-імпоротної структури послуг у 2015 році можна стверджувати про домінування послуг трубопровідного транспорту (23 %) та переробки товарів з метою реалізації їх за кордоном (11 %) в структурі експорту. Слід відмітити, що комп'ютерні послуги займають 10 %, що безумовно є позитивним моментом для економіки України. В структурі імпорту переважають державні та урядові послуги (19 %) і послуги, пов'язані з фінансовою діяльністю (16 %).

Зовнішньоекономічна безпека є однією із основних складових економічної безпеки України, її можна охарактеризувати використовуючи як за допомогою Методичних рекомендацій [8], так і за допомогою інших показників залежно від мети дослідження. Для оцінки стану та динаміки зовнішньоекономічної безпеки України орано такі показниками, як: коефіцієнт відкритості економіки, рівень експортної та імпоротної залежності, коефіцієнт покриття експортом імпорту, рівень інноваційної продукції у товарному експорті, частка імпорту товарів у внутрішньому споживанні, відношення сальдо платіжного балансу та загального обсягу зовнішнього боргу до ВВП. Динаміку перших трьох представлено на рис. 9.

Рис. 2.9. Динаміка індикаторів відкритості економіки

Індикатор відкритості економіки показує значимість зовнішньо-торговельних зв'язків для країни. Його динаміка свідчить про доволі високий ступінь залежності від зовнішньої торгівлі та інших зовнішніх чинників, що впливають на стан зовнішньоекономічної безпеки. Верхнє оптимальне значення – 45 %, і в 2006-2007, 2009, 2013 рр. рівень відкритості економіки був наближеним до цього значення. Останніми ж рокам спостерігається підвищення даного показника, більшою мірою це пов'язано з підписанням Угоди про асоціацію з ЄС та воєнними діями на сході України. Слід зазначити, що в більшості збалансованих економік ці показники перебувають на рівні приблизно 20–35% ВВП.

Рівень експортної залежності характеризує значимість експорту для економіки країни, окремих галузей та окремих видів продукції. Перевищення верхнього оптимального значення рівня експортної залежності (50 %) спостерігалось у 2004 році і у 2015. Збільшення рівня експортної залежності свідчить як про зростаючу участь країни в міжнародному поділі праці, так і про зростання конкурентоспроможності виробленої нею продукції. Проте, структура українського експорту має сировинну спрямованість і тому не є ефективною.

Зміни рівня імпоротної квоти аналогічні змінам експортної. Це пояснюється тим, що приплив іноземної валюти за рахунок збільшення експорту дозволяє збільшити рівень імпорتنих угод і навпаки. Рівень імпоротної залежності протягом усіх проаналізованих років знаходиться на межі нижнього порогу, а в 2008 та 2012 роках взагалі значення перетнули і цей поріг. Такий стан імпоротної залежності досяг доводить суттєву залежність України від імпорту, у першу чергу енергоресурсів.

Що стосується коефіцієнту покриття експортом імпорту (рис. 10), то торговельний баланс має позитивне сальдо, якщо даний коефіцієнт буде більшим за одиницю, і від'ємне, якщо меншим.

Рис. 10. Динаміка коефіцієнта покриття експортом імпорту [10]

Починаючи з 2006 р., відмічається чітке перевищення обсягів імпорту над обсягами експорту, що обумовлює від'ємне сальдо торговельного балансу. У 2008 р. коефіцієнт має найнижче значення – 0,86, тобто майже дорівнювало нижньому порогу коефіцієнта. Взагалі можна стверджувати про те, що цей індикатор знаходиться на оптимальному рівні (нижнім оптимальним значенням є 1, верхнім оптимальним – 1,2).

Іншим важливим показником є рівень інноваційної продукції у товарному експорті (визначається відношенням обсягів інноваційної продукції із загального обсягу, що поставлена на експорт, до обсягів товарного експорту).

Рис. 11. Динаміка питомої ваги інноваційної продукції в експорті товарів [10]

Як видно з рис. 11, частка інноваційної продукції в складі експорту не перевищує 7,2 % (максимальне значення у 2005 році), мінімальне значення зафіксоване у 2014 році – 1,17 %. Слід зазначити, що нижній поріг цього індикатора – 15%. Таким чином, в Україні високотехнологічний експорт складає зовсім незначну частку, та є сировинноорієнтованим. Для порівняння, у Франції така частка у товарному експорті в середньому становить 20,8 %, у Фінляндії – 20,5 %, Німеччині – 15,3 %, Японії – 19,8 %, Швейцарії – 23 %, Сполученому Королівстві – 24 %, США – 27,3 %, Сінгапурі – 35,6 % [2].

Необхідною умовою підвищення економічної стійкості країни та зменшення її залежності від імпорту є розвиток національного виробництва та насичення внутрішнього ринку конкурентоспроможною продукцією.

Альтернативним напрямком є переорієнтація економіки країни на виробництво таких товарів, попит на які нині забезпечується за рахунок

імпорту. Наразі рівень товарного імпорту в загальному внутрішньому споживанні складає близько 55 % з тенденцією до збільшення (оптимальне значення – менше 30 %), що є загрозовою тенденцією (рис. 12).

Рис. 12. Динаміка рівня товарного імпорту у внутрішньому споживанні [10]

Як видно з рис. 13, відношення сальдо платіжного балансу до ВВП з 2004 по 2015 роки має значення більші від порогового (від -1 до 1): у 2004 році маємо взагалі 10,66 %, найнижче значення спостерігається ж у 2008 році. Максимально наближеним до оптимального було значення цього індикатора у 2009 році – -1,12 %.

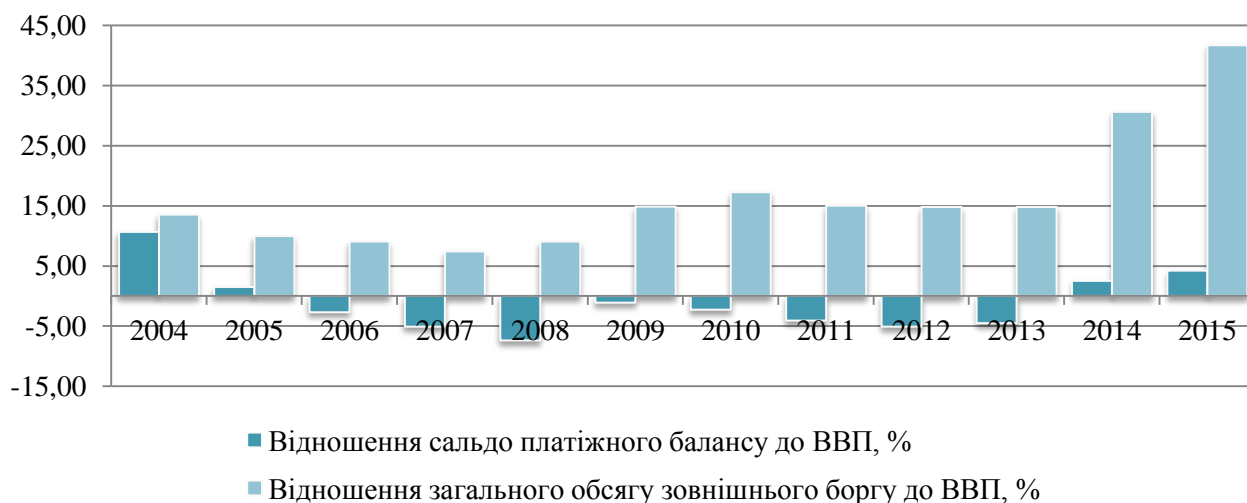

Рис. 13. Динаміка співвідношення сальдо платіжного балансу та загального обсягу зовнішнього боргу до ВВП, % [10]

Критичних значень наразі досягає індикатор співвідношення загального зовнішнього боргу до ВВП: у 2014 році він перетнув порогове значення (25 %) та склав 30,63 %, а в 2015 році досяг історичного максимуму – 41,74 % та

продовжує зростати, що є надзвичайно загрозовим для економіки України.

Результати проведеного аналізу свідчать про те, що економіка України є занадто відкритою, і саме цьому вона є так чутлива до зовнішніх ризиків. Більшість показників зовнішньоекономічної безпеки знаходяться нижче критичного порогового значення. Відбулися зміни і в географічній структурі зовнішньої торгівлі: у 2014 та 2015 роках країни ЄС стали лідерами в експорті та імпорті, в той час як раніше найбільшу частку у структурі експорту та імпорту займали країни СНД. Проте саме ці зміни наразі призвели до скорочення обсягів торгівлі.

На основі проведеного аналізу можна стверджувати, що на сьогодні стан зовнішньоекономічної безпеки України є вкрай незадовільним та дуже чутливим навіть до незначних змін. Саме таке становище змушує потенційних інвесторів відмовлятися від капіталовкладень у нашу країну.

За даними НІСД [12], рівень зовнішньоекономічної безпеки лише у 2005 році перетнув нижній поріг, а взагалі – знаходиться нижче навіть нижнього порогового рівня та має негативні тенденції (рис. 14.).

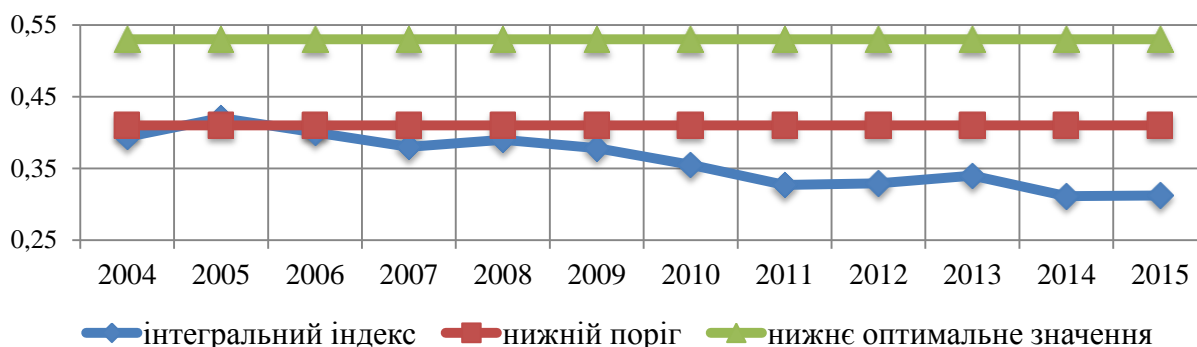

Рис. 2.14. Динаміка рівня зовнішньоекономічної безпеки України [12]

Нижнього оптимального рівня не було досягнуто в жодному році. Це свідчить про неефективність існуючої моделі зовнішньоекономічної безпеки України та макроекономічної політики в цілому.

На такий стан зовнішньоекономічної безпеки впливають не лише окремі показники та індикатори, а також і стан економічної безпеки окремих областей України. Тож проведемо аналіз стану зовнішньоекономічної безпеки регіонів України для підтвердження або спростування даної думки.

Щомісяця відділом макроекономічної політики та регіонального розвитку НДЦ ІПР НАНУ проводиться моніторинг соціально-економічного розвитку

регіонів України на основі самостійно розроблених Методичних рекомендацій за 8 сферами діяльності, серед яких виділяється і зовнішньоекономічна діяльність і аналізується за 8 показниками: темп зростання (зменшення) обсягу експорту товарів; обсяг експорту товарів; обсяг експорту товарів на душу населення; коефіцієнт покриття експортом імпорту (товари); темп зростання (зменшення) обсягу експорту послуг; обсяг експорту послуг; обсяг експорту послуг на душу населення; коефіцієнт покриття експортом імпорту (послуги).

За даними показниками спеціалістами НДЦ ІПР НАНУ проводиться рейтингова оцінка на основі підрахунку відносних відхилень показників кожного регіону від максимальних та мінімальних значень таких показників інших регіонів [11].

За сферою «зовнішньоекономічна діяльність» за січень-грудень 2015 р.: лідерами (1-5 місця) є місто Київ, Миколаївська, Одеська, Вінницька та Дніпропетровська області. Свої позиції у порівнянні з 2014 роком не змінили місто Київ, Миколаївська, Дніпропетровська та Запорізька області. Аутсайдерами у 2015 році (21-25 місця) є Черкаська, Івано-Франківська, Херсонська, Рівненська і Луганська області. Динаміка рейтингових місць зі 2 роки показує, перелік лідерів і аутсайдерів практично не змінюється, але якщо брати до уваги щомісячні розрахунки, то регіони постійно то набирають обороти, то втрачають знову свої позиції.

Така рейтингова оцінка загалом є непоганим методом поділу регіонів України на 5 груп, проте за рахунок постійної мінливості груп важко відстежити причини таких змін, а також виділити загальні ознаки в самих групах. Такі недоліки можна компенсувати за рахунок проведення кластерного аналізу.

За результатами проведеної кластеризації регіонів України за станом їх зовнішньоекономічної безпеки у 2014 та 2015 роках (табл. 1) можна зробити висновки, що впевнено випереджає усі регіони за рівнем зовнішньоекономічної безпеки місто Київ, до того ж, воно першим є і в рейтингу, побудованому на рейтинговій оцінці НДЦ ІПР НАНУ. Цей регіон випереджає усі інші не тільки за обсягом експорту товарів і послуг, а й має найбільші значення такого ж показника на одиницю населення. Саме цьому місто Київ є одним у кластері з найвищим рівнем зовнішньоекономічної безпеки.

У кластер регіонів з високим рівнем зовнішньоекономічної безпеки і в 2014 році, і в 2015 потрапили Дніпропетровська та Запорізька області. Також в 2014 році в цьому кластері була і Донецька область, але в наступному році її

позиція різко погіршилась внаслідок бойових дій на її території. Таке об'єднання в кластер може бути зумовлене тим, що саме в цих областях провідними є металургійна та машинобудівна галузі, а вони є основними в структурі експорту товарів України.

Таблиця 1

**Інтерпретація кластеризації регіонів України за рівнем
зовнішньоекономічної безпеки**

Назва кластеру	Регіони	
	2014 рік	2015 рік
1 кластер – регіони з найвищим рівнем зовнішньоекономічної безпеки	м. Київ	м. Київ
2 кластер – регіони з високим рівнем зовнішньоекономічної безпеки	Дніпропетровська Запорізька Донецька	Дніпропетровська Запорізька
3 кластер – регіони з достатнім рівнем зовнішньоекономічної безпеки	Вінницька Львівська Житомирська Чернігівська Волинська Івано-Франківська	Вінницька Львівська Миколаївська Одеська Закарпатська Чернівецька
4 кластер – регіони із задовільним рівнем зовнішньоекономічної безпеки	Київська Харківська Рівненська Хмельницька Полтавська Сумська Черкаська	Київська Харківська Рівненська Хмельницька Полтавська Сумська Черкаська Волинська Івано-Франківська Тернопільська Житомирська Херсонська Чернігівська
5 кластер – регіони з низьким рівнем зовнішньоекономічної безпеки	Закарпатська Одеська Тернопільська Херсонська Чернівецька Миколаївська	Донецька Кіровоградська
6 кластер – регіони із загрозливим рівнем зовнішньоекономічної безпеки	Кіровоградська Луганська	Луганська

До третього кластеру «регіони з достатнім рівнем зовнішньоекономічної безпеки» в 2014 році увійшли Вінницька, Львівська, Житомирська, Чернігівська, Волинська та Івано-Франківська області, а в 2015 свої позиції зберегли тільки

перших дві, а всі інші – потрапили у четвертий кластер. Наприклад, Житомирська втратила свої позиції внаслідок різкого уповільнення темпів зміни обсягу експорту як товарів, так і послуг, в Івано-Франківській зменшилися обсяги експорту товарів та послуг і відповідно ці показники в розрахунку на душу населення. Слід відмітити, що в 2014 році в одному кластері були сконцентровані більшість областей Західної України, тобто були пов'язані і за географічною ознакою.

Областями із задовільним рівнем зовнішньоекономічної безпеки в 2014 році стали Київська, Харківська, Рівненська, Хмельницька, Полтавська, Сумська та Черкаська. В 2015 році їх позиції не змінилися, але в цьому кластері опинилися більшість регіонів, які в 2014 мали кращий стан зовнішньоекономічної безпеки.

Найменш сталим опинився п'ятий кластер «регіони з низьким рівнем зовнішньоекономічної безпеки»: усі області, які ввійшли до нього у 2014 році, в 2015 потрапили або в третій кластер з достатнім рівнем (Закарпатська, Одеська, Миколаївська, Чернівецька), або в четвертий – з середнім рівнем (Херсонська і Тернопільська). В 2015 році низький рівень спостерігався вже в Донецької та Кіровоградської областей. Остання має дуже низький показник обсягу експорту послуг на душу населення.

Стосовно «найгіршого» шостого кластеру, то за обидва роки без змін залишився стан Луганської області. Її становище є дуже загрозливим: внаслідок умов АТО всі показники критично зменшились. Наочно кластеризацію регіонів за 2015 зображено на рис. 15.

Отже, загалом незначна кількість регіонів має позитивний вплив на зовнішньоекономічну безпеку країни, а регіони, в яких і досі тривають воєнні дії, ще більш погіршують загальний рівень безпеки.

Висновки

Підсумовуючи усе сказане, можна стверджувати, що в умовах сьогодення ймовірність реалізації загроз зовнішньоекономічній безпеці є дуже високою, а тому питання пошуку шляхів підвищення її рівня та зменшення негативного впливу факторів має бути одним з найважливіших напрямів політики в Україні.

Наразі економіка нашої країни є занадто відкритою, більшість показників зовнішньоекономічної безпеки та знаходяться нижче критичного порогового значення. Відбуваються суттєві позитивні зміни і в географічній структурі зовнішньої торгівлі, але на даний момент саме вони призводять до скорочення

обсягів торгівлі. Взагалі рівень зовнішньоекономічної безпеки знаходиться нижче навіть нижнього порогового рівня та має негативні тенденції, що засвідчує про неефективність існуючої моделі зовнішньоекономічної безпеки України та макроекономічної політики в цілому.

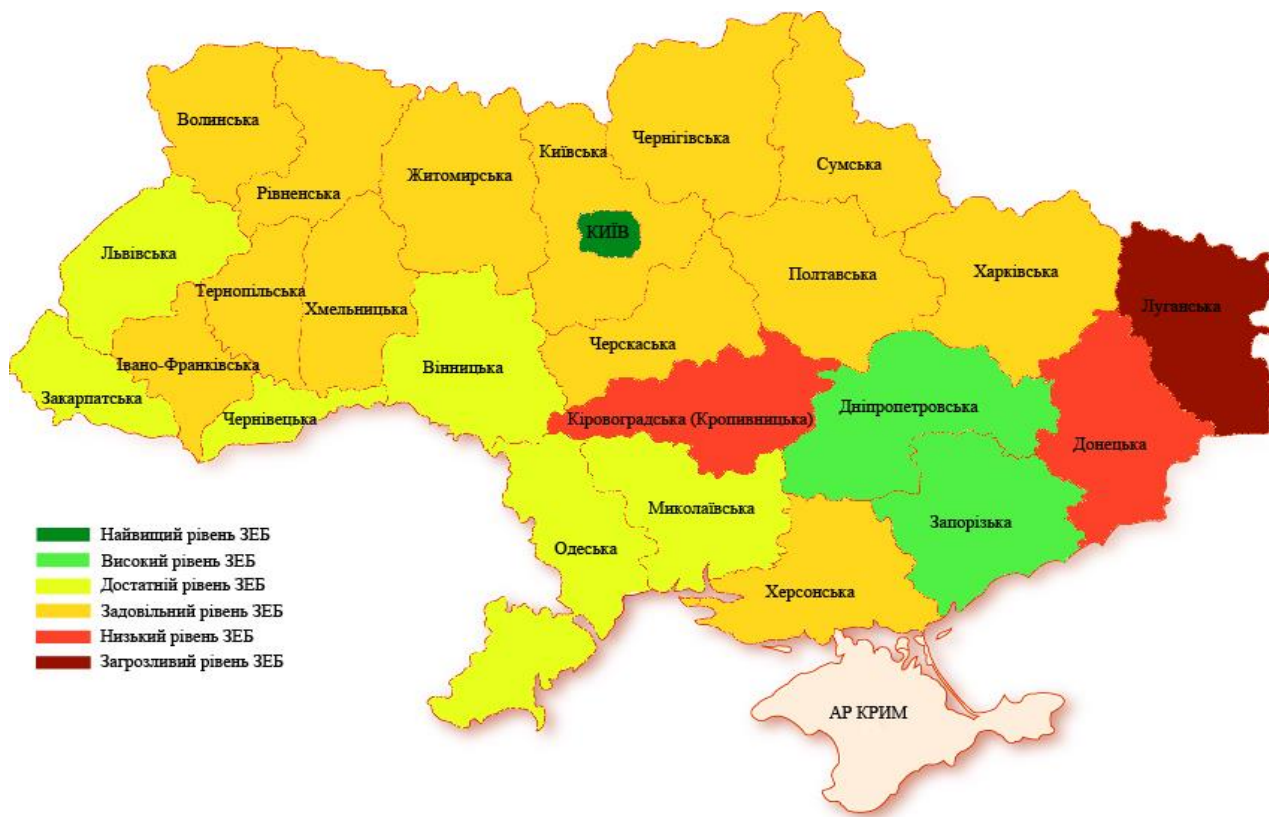

Рис. 15. Кластеризація регіонів України за рівнем зовнішньоекономічної безпеки

На такий стан безпеки здійснюють вплив і окремі регіони України: проведений кластерний аналіз показав, що позитивний вплив на зовнішньоекономічну безпеку України здійснюють місто Київ, Дніпропетровська та Запорізька області. Але негативний вплив регіонів, де ще тривають воєнні дії, є сильнішим та погіршує загальний рівень безпеки.

Література

1. Венцковський Д. Ю. Подолання системних проблем зовнішньоекономічної безпеки України як чинник економічного відновлення / Д. Ю. Венцковський // Стратегічні пріоритети. – 2016. – № 1 (38). – С. 42–54.
2. The World Bank Official Site [Electronic resource]. – Available from :

<http://data.worldbank.org/>

3. Аналітичний огляд стану державного боргу та його впливу на фінансовий ринок України станом на 01.09.2015 Національного рейтингового агентства «Рюрік» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [www: rurik.com.ua](http://www.rurik.com.ua)

4. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua>

5. Загальні тенденції тіньової економіки в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a>

6. Аналітична записка НІСД. Ризики і загрози економічній безпеці України у 2015-2016 рр. та механізми їх мінімізації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/>

7. Статистичний збірник «Соціально-економічний розвиток України за січень-червень 2016 року» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.org/uk/>

8. Статистичний збірник «Зовнішня торгівля України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.org/uk/>

9. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджені наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 №1277 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ME131588.html

10. Офіційний сайт Державної служби статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.org/uk/>

11. Моніторинг соціально-економічного розвитку регіонів України за 2015 рік Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ndc-ipr.org/analitika/>

12. Харазішвілі Ю. М. Прогнозування індикаторів, порогових значень та рівня економічної безпеки України у середньостроковій перспективі; аналіт. доп. / Ю. М. Харазішвілі, Є. В. Дронь. – К.: НІСД, 2014. – 117 с.

References

1. Ventskovskiy D. Yu. Podolannya systemnykh problem zovnishnoekonomichnoi bezpeky Ukrainy yak chynnyk ekonomichnoho vidnovlennia / D. Yu. Ventskovskiy // Stratehichni

priorytety. – 2016. – # 1 (38). – S. 42–54.

2. The World Bank Official Site [Electronic resource]. – Available from : <http://data.worldbank.org/>
3. Analitichnyi ohliad stanu derzhavnoho borhu ta yoho vplyvu na finansovyi rynek Ukrainy stanom na 01.09.2015 Natsionalnoho reitynhovoho ahentstva «Riurik» [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : [www: rurik.com.ua](http://www.rurik.com.ua)
4. Ofitsiyni sait Ministerstva ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.me.gov.ua>
5. Zahalni tendentsii tinovoi ekonomiky v Ukraini [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a>
6. Analitichna zapyska NISD. Ryzyky i zahrozy ekonomichnii bezpetsi Ukrainy u 2015-2016 rr. ta mekhanizmy yikh minimizatsii [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.niss.gov.ua/>
7. Statystychnyi zbirnyk «Sotsialno-ekonomichnyi rozvytok Ukrainy za sichen-cherven 2016 roku» [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://ukrstat.org/uk/>
8. Statystychnyi zbirnyk «Zovnishnia torhivlia Ukrainy» [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://ukrstat.org/uk/>
9. Metodychni rekomendatsii shchodo rozrakhunku rivnia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy, zatverdzeni nakazom Ministerstva ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy vid 29.10.2013 #1277 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ME131588.html
10. Ofitsiyni sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://ukrstat.org/uk/>
11. Monitorynh sotsialno-ekonomichnoho rozvytku rehioniv Ukrainy za 2015 rik Naukovo-doslidnoho tsentru industrialnykh problem rozvytku NAN Ukrainy [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://ndc-ipr.org/analitika/>
12. Kharazishvili Yu. M. Prohnozuvannia indykatoriv, porohovykh znachen ta rivnia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy u serednostrokovii perspektyvi; analit. dop. / Yu. M. Kharazishvili, Ye. V. Dron. – K.: NISD, 2014. – 117 s.

Надіслана
Надійшла